

UN ITALIAN (ANGELO DE GUBERNATIS) APĂRĂTOR AL CAUZEI ROMÂNILOR ÎN TIMPUL MEMORANDULUI

de
GH. DUMITRAȘCU

Procesul Memorand-ului și pedepsele aspre aplicate fruntașilor românilor, au avut darul de a declanșa o largă mișcare internațională de sprijinire a luptei românilor¹, dar și de a clarifica definitiv pe aceia care se îndoiseră de justetea ei.

Printre aceștia din urmă, un loc aparte îl are Angelo de Gubernatis, profesor universitar din Roma, membru al Academiei Naționale din Budapesta și autor al lucrării *La Hongrie politique et sociale*, dedicată lui Trefort, ministru al educației și învățămîntului în Ungaria, autor al legii de maghiarizare a învățămîntului, lege cu urmări grave asupra învățămîntului românesc din Transilvania.²

Zguduit de soarta românilor din Transilvania, relevată pregnant de „Memorand”, de atitudinea autorităților și de desfășurarea procesului, Angelo de Gubernatis acționează, indiferent de consecințe, pe linia conștiinței sale și a adevărului istoric, alăturîndu-se celorlalte personalități italiene, parlamentarul Imbriani, Roberto Fava și alții, în simpatia declarată pentru cauza românilor. El trimite o scrisoare profesorului V. A. Urechia, președinte al Ligii Culturale, în care scrie printre altele: „Pentru că văd că sînt unii gata să interpreteze tăcerea mea prin teama de a nu displace ungurilor, vă scriu în grabă pentru a vă spune la rîndul meu că găsesc de-a dreptul monstruos ceea ce se petrece în Ungaria cu privire la Români”.³ Mai mult, el scrie o documentată lucrare *La Roumanie et les Roumains*, în care explică trecu-

¹ *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968, p. 73—75; Dimitrie Braharu, *Chestiunea română în Italia în timpul Memorandumului*, în *Anuarul Institutului de istorie națională*, Cluj, IX, 1940—1944.

² *Analele Academiei Române*. Partea administrativă și dezbaterile, seria a II-a, tom XVIII, p. 2—4; ședința din 14 aprilie 1895.

³ Costin I. Murgescu, *Fragment ardelean. Procesul Memorandumului*, F.a., p. 103.

tul românilor în lumina adevărului istoric. Atitudinea sa demnă și conștientă a fost atacată și condamnată de cercurile cele mai reacționare din Ungaria.⁴ De altfel, guvernul maghiar a și trimis în Franța și Italia doi oameni politici, pe Ovary și Pasmandy, pentru a câștiga bunăvoința presei din aceste țări „prin toate mijloacele posibile”.⁵

Această activitate, ca și aceea de istoric al centrului și sud-estului Europei, au atras atenția forurilor științifice din România, unde era cunoscut.⁶

Astfel, el este ales membru de onoare al Ligii Culturale iar la 28 martie 1895, membru onorar al Academiei, odată cu profesorul Rambaud.⁷

Scrisoarea de mulțumire pentru această alegere, trimisă de Angelo de Gubernatis, insistă pe ideea datoriei morale a istoricului și omului politic, de a fi credincios adevărului.⁸

În anul 1897, Angelo de Gubernatis făcea prima vizită în România, unde la Academie i s-a organizat o primire excepțională. În cuvântarea sa, președintele acesteia, N. Crețulescu spunea între altele: „Academia Română se simte astăzi foarte fericită de a primi la dinsa pe membrul său onorar Dl. Angelo de Gubernatis, distinsul profesor al Universității din Roma și membru al parlamentului italian. Onorabilul domn de Gubernatis n-a lipsit nici o ocaziune spre a arăta de departe simpatiile sale pentru consingeniile săi români, descendenți din vechile colonii romane; acum domnia sa ne face onoarea a veni să-și vadă de aproape și să le facă cunoștința. Interpretul întregii Academii, sînt fericit a exprima filoromânului, D-lui de Gubernatis viile noastre mulțumiri și totodată adîncile simpatii ce păstrăm pentru nobila Italie”.

Răspunsul lui de Gubernatis e relevant pentru rolul Academiei Române în lupta pentru libertatea națională: „dacă în celelalte academii se lucrează pentru știință cu stăruință, mi se pare că aici a pătruns însuși sufletul națiunii române”.⁹

Angelo de Gubernatis a rămas fidel prieteniei față de români, pînă la încetarea sa din viață, în februarie 1913.

*
* * *

⁴ „Analele Academiei Române”, Seria II-a tom. XXVIII, p. 4. Ședința din 4 aprilie 1895.

⁵ Cf. Șerban Polverejean, Nicolae Cordoș, *Mișcarea memorandistă în documente 1885—1897*, Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 322.

⁶ *Analele Academiei Române*, tom. XIV, 1891—1892, p. 79. În 1893 invita ca Academia Română să participe la serbarea a 400 de ani de la descoperirea Americii de către Columb.

⁷ „D-l V. A. Urechia dă citire propunerii de a se alege membrii onorari domnii profesori Angelo De Gubernatis, profesor la Universitatea din Roma și Alfred Rambaud de la Paris”. Sînt aleși în unanimitate (*Analele Academiei Române*, tom. XVII, p. 236—237; din 28 martie 1895; *Ibidem*, 1889—1898; Indice alfabetic al cuprinsului volumului XI—XX din Seria a II-a, București, 1900, p. 40).

⁸ *Analele Academiei Române*, tom. XVIII, p. 2—4. Ședința din 14 aprilie 1895.

⁹ *Ibidem*, tom. XIX, 1896—1897, p. 39—40; Ședința din 21 februarie 1897.

Arhiva lui V. A. Urechia, din fondul de manuscrise al Academiei R.S.R., conservă un bogat material privind relațiile lui Angelo de Gubernatis cu România și problemele românești. Între altele, mai multe telegrame de la acesta, cărți de vizită, felicitări și diverse însemnări.¹⁰

Dintre acestea, atrage atenția în mod deosebit un set de materiale originale cuprinzând o poezie în limba italiană semnată Angelo de Gubernatis, autografă, o traducere integrală în limba franceză, și o alta, cu mai multe variante* în limba română, ambele de V. A. Urechia. Poezia lui De Gubernatis (datată „Constanța, Hotel Karol, in vista del Ponto Eusino, 21 Agosta 1898”) e scrisă pe o singură bucată de hîrtie, format carte poștală¹¹:

Dal paese d'Ovidio
(Senetto)

Dalla terra e dal mar, guale mi recano
gli scossi flutti e inventi invito al canto?
Dal maestro d'amor la nota querula
Qual suscita al deserto opra d'incanto?

Questo che parve, al primo Augusta, inospita.
Gido e (disfecere)**, dopo lungo pianto
Nel triste esiglio il Sulmonesa imprevedo
Parqual prodigio, si transforma tanto?
Gia il suol s'infiora; il mar si doma; l'aere
si risana; e sicura amor di bac***
E di dolci susurri empie la plaga
Carlo Augusto Traian, surse benefico
E in questa terra de risorti; Daci
E buon santa latin mouve e propaga.

(Titlul nu e tradus n.n.)

Quelle invocation de la terre et de la mer m'apportent
Les flots agités et les vents la note plaintive du

maître de l'amour

quelle oeuvre d'enchantement enfante au désert?

¹⁰ Biblioteca Academiei R.S.R., *Manuscrise*, Fond V.A. Urechia, cotele XVII/varia, 1; XIII varia 2.

¹¹ *Ibidem*, cota IV, mss. 10.

* Numai pentru prima strofă.

** Scrisul, atît al autorului, cît și al traducătorului, e greu lizibil. În cazul de față „disfere” sau „disfecere”.

*** ? ultimul cuvînt poate incorect citit.

A rivage lequel à l'ancien Auguste semblait

inhospitalier,

et qui après une longue lamentation
dans son triste exil a fait pèrir le poète imprudent

de Sulmona, par

quell prodige se transforment-il ainsi?
Deja le sol se pare de fleurs; le mer se calma; o

l'air se resslainit [?]

et en toute suretet l'amour remplit
la plage de boisery et de doux murmures.
Charles Auguste Trajan s'est levé
ici bienfaisant; et dans cette
terre de Daces ressuscités il pousse
et il profage la bonne semence latine.

Textul românesc este nedefinit ca formă și nici nu cuprinde întreaga poezie:

Agitatul val și vîntul de la țărîm și de la mare
Ce îndemnuri îmi aduce, nerăpuse, ca să cînt (caut?)
Nota jalnică din pieptul Maistrului d'amor e oare,
Care nasce'ncîntătoare opere-n pustiu pămînt?
Acest țărîm care lui August s-au părut odihnitoare
Teră neospitalieră și-n ea află un mormînt
P-aste locuri de exiliu, după lungă lamentare
Din Sulmona biet poetul... Ce schimbare la monetn!
Prin ce farmec și minune transformat acum s-arată?
Cîmpul mîndru înflorește, marea este dominată,
Amor împle de săruturi plaja și de dulci susure,
Carol Augusti Traian iată, cel care tot bine face
P-această teară care a fost a națiunii dace
... și propagă de latin bune sămînturi...

Trebuie să recunoaștem că, în ce ne privește, n-am urmărit a analiza valoarea literară a acestei poezii și, cu atît mai pușin, performanțele de traducător ale lui V. A. Urechia.

Poezia este notabilă pentru simșămintele proromânești ale unui savant și om politic italian din ultimii ani ai secolului al XIX-lea.

Ea rămîne impresionantă pe fondul unei apropieri contemporane între cele două popoare, coborîrea amîndorora în secolii, spre marele poet al Italiei și României, punte de legătură umană spirituală între romani și lumea daco-getă de la Dunăre și Carpați la începutul erei noastre.

Din acest motiv se înșelege și dorinșța lui V. A. Urechia de a o face cunoscută, traducînd-o în franșuzește și românește.¹²

¹² Nu știm s-o fi tradus integral în altă parte și s-o fi publicat.